అయిదో మనిషి

- మల్లంపల్లి సాంబశివరావు

బెజవాడ నుంచి బందరెళ్లే ప్యాసింజర్ రైలులో గంటసేపు ప్రయాణించాక నేను దిగాల్సిన స్టేషనొచ్చింది. అక్కడి నుంచి డొంక రోడ్డు మీద పావుగంట నడిస్తే మా ఊరు. డొంకమీదుగా ఊరివేపు నడుస్తుంటే పొలాల్లోకి కలుపు తీయడానికి బయలుదేరిన ఆడవాళ్లు ఎదురవుతున్నారు.

'ఏరా మనవడా ఇదేనంట్రా రాటం' అంటూ ఒకగుంపులో నుంచి మా ఇంటి దగ్గరలో వుండే సరసమ్మ పలకరించింది. 'అవునమ్మమ్మా' అంటూ బదులిచ్చాను. 'ఎవరే ఈ పిల్లాడు ఆనమాలు తెలీటల్లా నాకు' అంటూ సరసమ్మను ఇంకొక ముసలమ్మ అడిగిందానికి 'నీకు అప్పుడే సూపు అని చావట్లేదా ఏంటే ఆడు కాంతమ్మ పెద్ద కొడుకు.

బెజవాడలో చదువుకుంటన్నాడు' అని వివరించింది.

నేను ఇంటికెళ్లేసరికి ఇంట్లో ఎవరూ లేరు. తాళం వేసుంది. మా

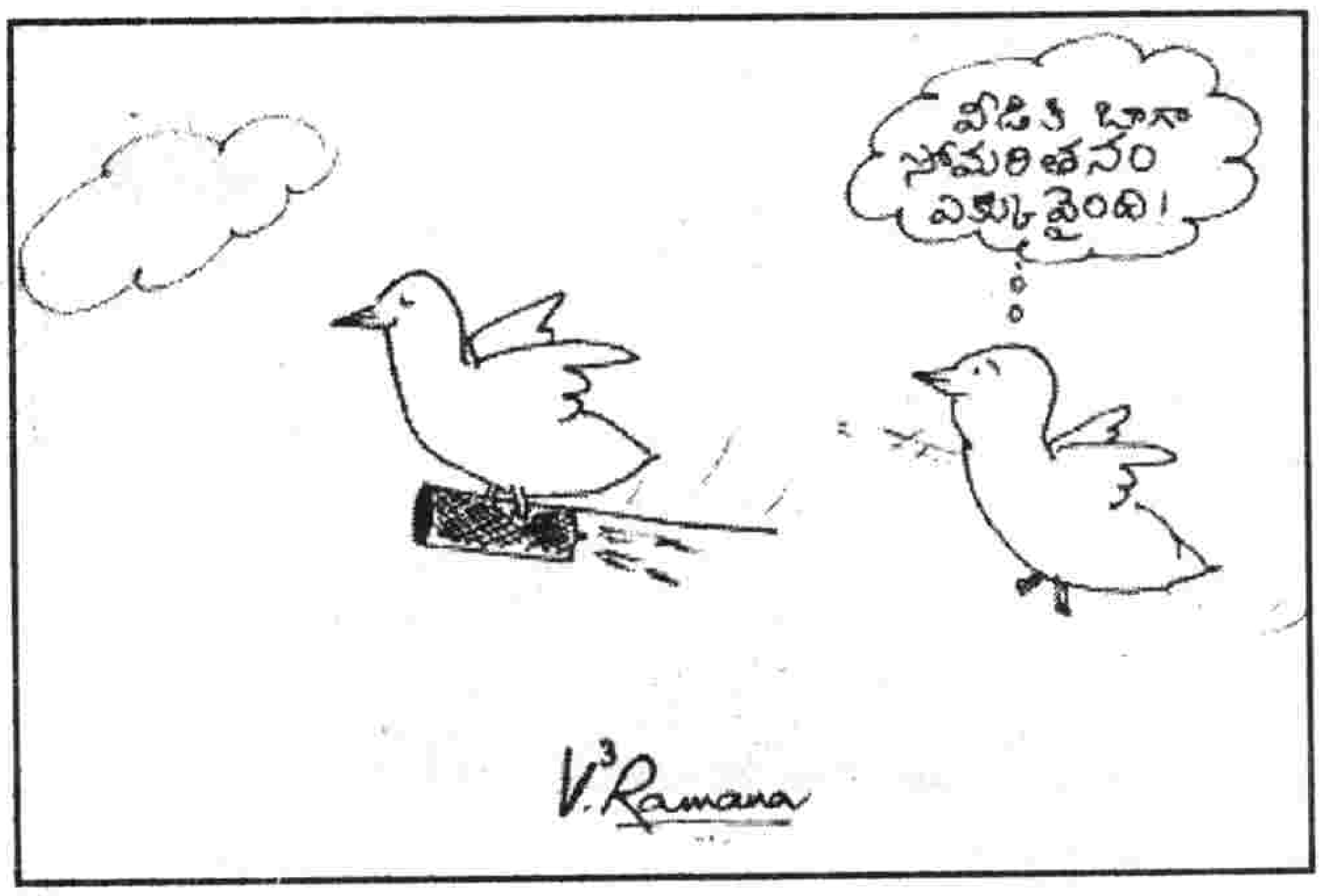

అమ్మ కూలికెళ్లి వుంటుంది. గొడ్ల చావడి ఖాళీగా కనిపించింది. బహుశా మా అయ్య తిట్టుకుంటూ గేదెలను మేపుకు రావటానికి తోలుకు పోయుంటాడు. వసారాలో కెక్కరిస్తూ తిరుగుతున్న కోళ్లను అదలించి అక్కడున్న కుక్కి మంచం ఒకటి వాల్చుకున్నాను. కాసేపటికి కునుకులోకి జారిపోయాను. 'ఎప్పుడొచ్చావురా! అన్నం తిన్నావా తాలం చేతులు గూట్లోనే వున్నాయ్‌గా! తీసుకుని తినకపోయావా' అంటున్న మా అమ్మ గొంతు విని మగతలోంచి మేలుకున్నాను. 'ఇందాకే వచ్చానమ్మా! ఏడు గంటల బండి బాగా లేటుగా వచ్చింది' అన్నాను ఆవలిస్తూ. 'ఇయ్యాల కూలికెల్లలా! మన చేలో కలుపు ముదరిపోతందని ఎల్లిచేలో దిగిన కాసే పటికి పక్క చేను పుల్లామ్మోళ్లు నువ్వొచ్చావని చెబితే.... ఇక వచ్చేశా!' అని చెబుతూనే గబ గబా పొయ్యి రాజేసింది. 'కాళ్లు కడుక్కొచ్చుకో! అన్నం తిందూగానీ' అంది. నేను తొట్టిదగ్గరకెళ్లి కాళ్లు చేతులు కడుక్కుని వచ్చేసరికి కోడిగుడ్డు అట్టు వాసన ముక్కులకు తగిలింది. 'ఇయ్యాల కూరేమీ వండలా! చిన్నోడు కూడా సద్దన్నం తిని మట్టిపనికి ఎలి పోయాడు. ఉత్త పచ్చడేమి తింటావులే అని కోడిగుడ్డు ఒకటుంటే అట్టేత్తన్నా' అని చెబుతూ మళ్లీ కోళ్ల మంచి చెడులు చెప్పటం మొదలు పెట్టింది. 'ఈ మద్దెన రోగాలొచ్చి మన కోళ్లు సచ్చినియ్. ఒకటుంది గానీఅది పొదిగిసత్తంది'.

నాకు ఊళ్లోనే వున్న మా పెద్దమ్మ వాళ్లు గుర్తొచ్చారు వెంటనే. మాకు ఎకరం భూమైనా వుంది. వాళ్లింట్లో అంతా కేవలం రెక్కల కష్టం మీదే బతకాలి. అయినా వాళ్లతో పోల్చుకుంటే మా ఇంట్లో కోళ్లు కోసి ఇంటిల్లిపాదీ సంతోషంగా తినటం చాలా తక్కువ. 'కాంతానికి కాపీనం ఎక్కువ. ఎప్పుడన్నా ఒక కోడిని కోసి పిల్లలకు పెడదామని వుండదు. అయిరోగాలొచ్చి సత్తే మాత్రం, అయ్యో! నాకు కోసుకుతింటానికి చేతులు రాలేదు అని తెగ బాదపడిపొద్ది' అని వాళ్లు మా అమ్మను ఆట పట్టించేవాళ్లు. 'మీకేమ్మా! అట్టాగే జెబుతారు. మీ వోళ్లలాగే మా మంద కూడా పనీ పాటా చేసుకొచ్చి 'మూట' తీసుకొస్తే కోళ్లను, గొర్రెలను వొండిపెట్టడానికి నాకేమన్నా తీపరమా సంకురాత్రికి కోడి పందెగాళ్లు రెండు డబ్బులు ఎక్కువిచ్చి కొంటారు గందా అని ఆశపడ్డాను. మద్దెలో గత్తరొచ్చి మింగుద్దని నేనేమన్నా కలగన్నానా అయినా కోడికూర కడుపులో కాపరం చేత్తదాఏంటి గోంగూర తిన్నా ఎల్లమారిపోద్ది' అంటూ తన పీనాసితనాన్ని సమర్థించుకునే తీరు గుర్తొచ్చి నాలో నేను నవ్వుకున్నాను.

కంచంలో అన్నం పెట్టిచ్చింది. నేను కుక్కి మంచంలో కూర్చుని తినటం చూసి 'మొగోళ్లు మంచం మీద కూర్చుని తినగూడదురా' అంటూ వారించబోయింది. 'అట్టా అని ఎవరు చెప్పారు నీకు' అంటూ నవ్వుతూ అడ్డం మాట్లాడాను. 'రెటమతం లంజేకొడుకులకి ఏం జెబుతాం' అంటూ గొణుక్కుంది. నేను ఊరికి ఐదారునెలల తర్వాత వచ్చాను. ఈలోగా ఊళ్లో ఏమేం జరిగాయో చెప్పసాగింది. 'అప్పులెక్కువైపోయి అంజయ్యగారు రెండెకరాల పొలం అమ్మేశాడు'. 'ఎంకమ్మ మనవరాలికి పెళ్లికుదిరిందిరా! చిన్నప్పుడు సొట్టబుగ్గలేసుకుని ఏమంత బాగుండి సచ్చేది గాదు. ఉప్పుడు బాగానే తయారైంది గుంట' అని ఆ సంబంధం విశేషాలు చెప్పింది. 'ఆ పిల్లకి నిండా పదిహేనేళ్లు కూడా వున్నట్టు లేదు. అప్పుడే పెళ్లేమిటమ్మా' అని నేను అన్నందుకు 'నీది మరీ సోద్దెంరా! ఆళ్లు ఉప్పటికే బాగా లేటయిపోయిందని బాదపడి పోతంటే....' అంటూ దీర్ఘం తీసింది. 'సరేగానమ్మా! ఆ మధ్య ఎంకట రెడ్డికి బాగోలేదన్నారు. ఇప్పుడు బాగున్నాడా' అనడిగాను. 'ఇంకెక్కడ ఎంకట్రెడ్డి ఏట్లో కలిసి కూడా రొండు నెల్లయిపోయింది. రాయిలాంటి మడిసి. ఆయన అంత తొందరగా పోతాడని ఎవురూ అనుకోలా! నెల రోజులు మంచంలో పడ్డాడు. కొడుకులు ఒకాయనేమో అయిదారా బాదులో, ఇంకొకాయన ఇంకేదో ఊరిలో ఉన్నారంట. ఆళ్లు మొదట ఒకసారి వచ్చి చూసి ఎల్లిపోయారంట. అప్పుడు పెద్ద జబ్బేమీ లేదంట. మళ్లీ రొండు నెలలకి బాగా తిరగబెడితే బెజవాడ పెద్దాసుపత్రిలో చేరిత్తే డాక్టర్లు నమ్మకం జెప్పలేదంట. మంచికూర, మంచి బువ్వ తినకుండా ఇరవై ఎకరాలు సంపాదిచ్చాడు. ఏం లాబం చివరికట్టా ఎల్లమారి పోయాడు' అంటూ ఎంకటరెడ్డి కోడళ్లనీ, కొడుకుల్నీవారి నిర్లక్ష్యాన్నీ ఆడిపోసుకుంది. అదంతా విన్నాక ఎప్పుడూ కాయకష్టం చేసే ఎంకటరెడ్డి గుర్తొచ్చి నాక్కూడా 'పాపం' అనిపించింది.

పచ్చడితో అన్నం తినడం అయిపోయాక 'పెరుగుందా మజ్జిగ పోస్తావా' అంటూ ఆమె వంక చూసేసరికిఆమె ముఖం కళ తప్పి పోయింది. 'నా మతి మండినట్టే వుంది. నీకు ఊళ్లో సంగతులన్నీ చెప్ప కొచ్చా గానీ మనింట్లో సంగతే మరిసిపోయాను. పోయిన అమాసనాడు మన ముసలిగేద సచ్చిపోయింది. పాసువుల డాటర్ గారిని తీసుకొచ్చి సూపిచ్చాం. మూడొందల రూపాయల మందులు వాడినా బతకలేదు' అంటూ ముక్కు చీదుకుంది. ఆమె కళ్లలో కన్నీటి పొర. ఒక ఆత్మీయుడైన మనిషి పోతే కనిపించే దిగులు లాంటిదే ఆ క్షణంలో ఆమె ముఖంలో కనిపించింది. 'మనిషి పోతేనే ఎవరూ పట్టించుకోని ఈ రోజుల్లో ఈమె ఒక గేద గురించి మరీ అంత ఎక్కువగా బాధపడి పోతుందేట్రా బాబూ' అని ఒక్క క్షణం అనుకున్నాను. అలా అను కున్నందుకు మరు నిముషం నాలో నేను చాలా సిగ్గు పడ్డాను. నలుగురం ఉన్న కుటుంబాన్ని లాగడంలో అమ్మకు ఆ గేద ఎంతో ఆదుకుంది. మా రక్తంలో మా అమ్మ ఇచ్చిన పాలున్నాయో లేవో కానీ ఆ గేద పాలు మాత్రం వున్నయ్. ఒక రకంగా ఆ గేద మా ఇంట్లో ఐదో మనిషి లాంటిది. కొంచెం మెల్లకన్నుతో, బారు కొమ్ములతో వుండే ముసలిగేదకు అసలు కొమ్ములే సరిగ్గా రాని రోజుల్లోకి.... అంటే దాదాపు పన్నెండు పదమూడేళ్లు వెనక్కి వెళ్లిపోయింది నా మనసు.

అప్పుడు నేను ఆరో తరగతి మా తమ్ముడు ఐదో తరగతి చదువు తున్నాం. ఆ రోజు బడి వదిలిపెట్టగానే తిన్నగా ఇంటికి రాకుండా ఆటలాడి చీకటి పడుతుండగా ఇంటికి చేరాం. అమ్మ అప్పుడేకూలి

కెళ్లి వచ్చింది. ఊళ్లో పనులైపోయినయ్. రెండు మైళ్ల దూరంలో ఉన్న ఎలికపాడు వెళతన్నారుకూలికి. పొద్దుగూకులూ బురద చేలో పని చేసింది గాక రెండు మైళ్లు నడిచొచ్చిందేమో- ఇంటికి రాగానే కాసేపు కూర్చుండి పోయింది. లేచి దీపం బుడ్డి వెలిగిస్తుండగానే పెద్దగాలి ఆ వెనుకే.... పెద్ద పెద్దచినుకులు మొదలయ్యాయి. 'బయటున్న పుల్లలు పిడకలు ఎత్తి లోపల పడేయండ్రా' అని మాకు చెప్పిఆమె బయట ఆరేసి వున్న బట్టలూ, మంచాలు అన్నీ ఇంట్లోకి చేరవేసింది. మేము గంపతీసుకుని ఎత్తటం మొదలు పెట్టేసరికి వాన పెద్దది కావటంతో అవి బాగానే తడిసిపోయాయి. వాటితోనే పొయ్యి వెలిగించాలి. అవి తొందరగా అంటుకోవటం లేదు. ఇనప గొట్టంతో దగ్గొచ్చిందాకా ఊదుతూనే ఉంది. ఆ పొగకు కళ్లెంట నీరు కారుతోంది. 'చేను గట్టుమీదున్న తుమ్మ మొద్దు ఎండిపోయింది నరుక్కు రమ్మని చెబితే చెవులకి నాటుద్దా పెట్టుద్దా వానా వొంగుడం వచ్చినప్పుడు కూడా చితుకులతో వండాలంటే నానా సావుగా వుంది. వొండుంచితే ఒక్కోడు కూటేలకి జేరుకుని కమ్మగా తింటారు' అంటూ అక్కడ లేని మా అయ్య మీద కోపం చూపింది. చివరికీ ఊదీ ఊదీ పొయ్యిని వుండించింది. బయట వాన తగ్గలేదు. గేదలు బయటే వున్నాయి.

దీపం బుడ్డి దగ్గర పుస్తకాలు తీసి కాసేపు చదువుకున్న తర్వాత మా ఇద్దరికీ అన్నాలు పెట్టింది. 'అమ్మా! సుబ్బారావు మేస్టారు ఇంకా అన్ని పుస్తకాలూ కొనలేదేరా నువ్వు అని తిట్టారు' అనినేను చెబితే 'పాల డబ్బులు వొచ్చాక కొంటాలే' అని హామీ ఇచ్చింది. కూరన్నం తినటం అయిపోయాక మజ్జిగ పోసింది. పెరుగు లేదని చిన్నోడు ముఖం కష్టంగా పెట్టుకుని వుండటం గమనించింది. 'దెంగితాగటానికి పాలు పెరుగులు గావాలి. గేదలను మాత్తరం ఒక్కడూ పట్టిచ్చుకోడు. మీ అయ్యేమో ఎక్కడ పదిరూపాయలు దొరికితే అక్కడ యి తీసుకుని తాగుతాడు. లేకపోతే ఏ బెజవాడలో, గుడివాడలో తిరిగొత్తాడు. నాత్రోజుల్నించి గొడ్డను ఇప్పలేదు. సరైన మేతానీళ్లూ లేక పొద్దున పాలు తగ్గిపోయినయ్. ఇంక పెరుగెక్కడనుంచొత్తది. అయి లేపోతే ఏం తాగుతార్రా ఊళ్లో వాళ్ల ఉచ్చ! అయ్యుండబట్టే అన్నింటికీ అడ్డం పడతన్నయ్. లేపోతే ఈ మగోడు చేసుకొచ్చి... ఈ కాపరం బాగుపడి సచ్చినప్పుడు....' అంటూ తనలో తాను అనుకుంటున్నట్టుగానూ మాకు చెబుతున్నట్టుగానూ లోపలి బాధను వెళ్లగక్కింది. తినేసి మేం మంచమెక్కేశాం. అమ్మ నీళ్లు కాసుకుంటూ పొయ్యి దగ్గర కూర్చునుండిపోయింది. ఈ లోగా వాన కూడా తగ్గిపోయింది. 'ఏమే! నీళ్లు కాగినయ్యా' అంటూ మా అయ్యొచ్చాడు. రావటం రావటం వాల్చివున్న నులకమంచానికి అడ్డంపడ్డాడు. తాగాడనుకుంటా! రెండు నిమిషాలు ఏమీ మాట్లాడలేదు అమ్మ. 'ఏం ఇరవగబడ్డానని నీళ్లుకాసుంచాలి నీకు ఇయ్యాలంతా ఏడికి సచ్చినట్టు ఆ గేదల్ని కాసేపు మేపుకొత్తే నీ కండలు కరిగిపోతయ్యానునకున్నావా వరిగడ్డి కూడా తక్కువుందన్న సంగత్తెలుసుగా' అంటూ గయ్ గయ్‌మని లేచింది ఆయన మీదకి.

'చిన్న పనుండి బెజవాడెల్లాలే' అంటూ గొణిగాడు. 'అంత ముక్కెమైన పని ఏంటది నీ మేన గోడలు సంవర్తబంతా లేపోతే మీ మేనత్త దినమా ఇంట్లో రాగి కాణీ లేక నేను నానాచావులు చత్తంటే నీకు బెజవాడెల్లటానికి డబ్బులెక్కడియ్యి' అంటూ ప్రశ్నల మీద ప్రశ్నలేసింది. 'పాలాయన్ని అడిగి యాబయ్ రూపాయలు తీసుకున్నాలేవే' అన్నాడాయన. 'యాబయ్ రూపాయలు ఉత్త పుణ్ణేనికి నీ పొట్టన పెట్టుకున్నావన్న మాట. కూలికి ఎల్లకుండా నట్టం చేసింది కాకుండా యాబయ్ రూపాయలు ఉరదా కర్చు! ఇంట్లో నూనె లేదు. కూర గాయలు కొంటానికి డబ్బుల్లేవు. పిల్లలు పచ్చడేసుకుని తింటన్నారు. కోమటింట్లో మూడొందల బాకీ అట్టాగే ఉంది. పిచ్చిరెడ్డికి య్యాల్సిన రెండొందలకి వడ్డీ ఎంత పెరిగిందో! నోటినిండా పళ్లు ఊరి నిండా అప్పులు అన్నట్టుగా వుంది. నీ వల్ల ఎంత నట్టం ఎంత నట్టం. ఈ కాపరం చేయడం కన్నా ఏదన్నా మింగి సత్తే పీడా పొద్ది' కోపంగా తిట్టడం మొదలుపెట్టింది.

మా అయ్యకు బాగా కోపం వచ్చినట్టుంది. మంచంలోంచి లేచి 'ఏంటే నీ యమ్మ...తెగ నీలుగుతున్నావ్.... నీ బాబు గాడి సొమ్మేదో నేను తినేసినట్టు...' అంటూ ఆమె జుట్టు పట్టుకున్నాడు. ఫెడీ ఫెడీమని నాలుగు తన్నునే తన్నాడు. 'ఓరి నీ దినం చెయ్యా, నీకు గత్తర తగలో', అంటూ ఆమె ఏడుపు లంకించుకుంది. నేను చూస్తూ అట్టాగే వుండిపోయాను. 'గబాలున పెద్దోడినై పోతే మా అయ్య డొక్కలో ఊడ్చి తందును గదా' అని నాలో నేను కుతకుత ఊడికిపోయాను. ఈ గొడవకి పక్కింటి సూరమ్మ వచ్చింది. 'ఎందుకురా ముండసచ్చినోడా దాన్నట్ట గొడతన్నావ్! పనీ పాటా జెయ్యకపోయినా చాకిరీ చేసి వొండి పెడతందిరా మీకు' అంటూ తన పెద్దరికంతో మా అయ్యను నిలవరించింది. 'అత్తా నన్నొదులు... దీన్ని...దీన్ని' అని ముద్ద ముద్దగా అంటూ మళ్లీ అమ్మ మీదకు వెళ్లబోతున్న ఆయన్ని మంచం మీదకి నెట్టింది. సూరమ్మ, 'కొట్టింది సాల్లేరా సన్నాసోడా! నీకిల్లూ, గొడ్డూ గోదా ఏదీ పట్టదు.

ఒక్కతి ఎన్ని పనులని చూసుకుంటదిరా! సిగ్గులేకపోతే సరి' అని బాగా కోప్పడింది. ఆయన మంచంలో నుంచి లేవలేదు. నిద్రలోకి జారుకుంటున్నాడనుకుంటా! గురక మెల్లగా వినిపిస్తోంది. అమ్మ గోడకి చేరగిలబడి ఏడుస్తూ ముక్కులు చీదుకుంటూ వుండిపోయింది. సూరమ్మ మా అమ్మ దగ్గరే కూర్చుంది. 'ఇక లెగిసి అన్నం తినవే' అందామె అమ్మను ఉద్దేశించి. 'అదిగాదు పెద్దమ్మా! గేదలు లేక ముందు నానాసావు సచ్చాం. గేదలంటే కొంచెం కూడా శరద్ధ లేపోతేఎట్టా కూలినాలి సమత్సరమంతా ఉండదు గందా ఆ గేదలుండబట్టే ఎట్టాగొట్టా నెట్టుకొత్తన్నాను' అంటూ సూరమ్మతో గోడు వెళ్లబోసుకుంది. 'సర్లేవే. ఇది రోజా ఉండే బాగోతమేగా! ఆ నీళ్లు ఆరిపోయే వుంటాయ్. రొండు చెంబులు గుమ్మరిచ్చుకుని అన్నం తినవే' అంటూ సూరమ్మ గోడకు చేరగిలబడి కూర్చున్న అమ్మను లేపే ప్రయత్నం చేస్తోంది.

ఈ గొడవ వల్ల నాకు నిద్ర రాలేదు. ఆమె తన్నులు తింటానికి కారణమైన గేదల మీద ఆలోచనలు మళ్లాయి. మేం మరీ చిన్న పిల్లలుగా ఉన్నప్పుడు మాకు పాలు పెరుగూ తెలీదు. ఏ గేదను కొన్నా కలిసొచ్చేది కాదు. మా అయ్య కొన్న గేదలన్నింటిలోనూ నష్టమే వచ్చింది. ఒకటి కొన్న కొన్ని రోజులకే పాలెగ్గొట్టింది. ఇంకోటి నాలుగు నెలలకే చచ్చిపోయింది. ఇట్టా ఏ ఒక్క గేద వల్లా సరిగాకలిసిరాలేదు. పైగా నష్టాలు, అప్పులు. ఒకసారి మా అమ్మ వాళ్ల పుట్టింటికి వెళ్లినప్పుడు పిల్లలు మజ్జిగ నీళ్లకు కూడా మొహం వాచిపోతున్నారని చెప్పుకుని బాధపడింది. అప్పుడు మా తాత మాకు ఒక పెయ్యి దూడను తోలాడు. ఆ దూడను మా అమ్మ రెండు మూడేళ్లు బాగా మేపింది. అది ఎదిగి చూడిదైనాక పెయ్యి దూడనే పెట్టాలని దేముడి పటాల ముందు నిలబడి దణ్ణం కూడా పెట్టుకుంది. గేద ఈనే రోజున ఆమె ఎక్కడికీ వెళ్లకుండా దానినే కనిపెట్టుకుని ఉండిపోయింది. గేద అర్ధరాత్రప్పుడు ఈనింది. ఆమె కోరుకున్నట్టుగా పెయ్యదూడే. దూడ భూమ్మీద పడగానే గేద ఆప్యాయంగా దాని ఒళ్లంతా నాకింది. ఆ రాత్రి నేను లాంతరు పట్టుకుని చావిట్లో మా అమ్మకు తోడుగా ఉండిపోయాను. ఆ అర్ధరాత్రి ఆమె తాటాకు చితుకులు ఏరి నీళ్లు కాచింది. ఆ నీళ్లతో గేద ఒళ్లంతా శుభ్రంగా కడిగింది. గేదకు పొద్దునే పెట్టడానికి జొన్నలు దంచింది. ఆ రాత్రి ఆమె నిద్రను మరిచిపోయింది.

ఆ రకంగా ఇంట్లో సొంత గేదలుండటం మొదలైంది. దున్నపిల్లలు పుడితే మాత్రంగేద పాలియ్యడం మానేయగానే మాదిగ ఎంకట్రాముడికి అమ్మేసేవాళ్లం. గొడ్ల బేరం చేసే ఎంకట్రాముడు 'మంచి గేదలమ్మా కాపోతే మీరు మేపలేకపోతన్నారు' అంటూండేవాడు. ముసలి గేదకు పుట్టి పెద్దయిన గేదల్ని ఒకటి రెండు ఈతల వరకూ వుంచుకుని

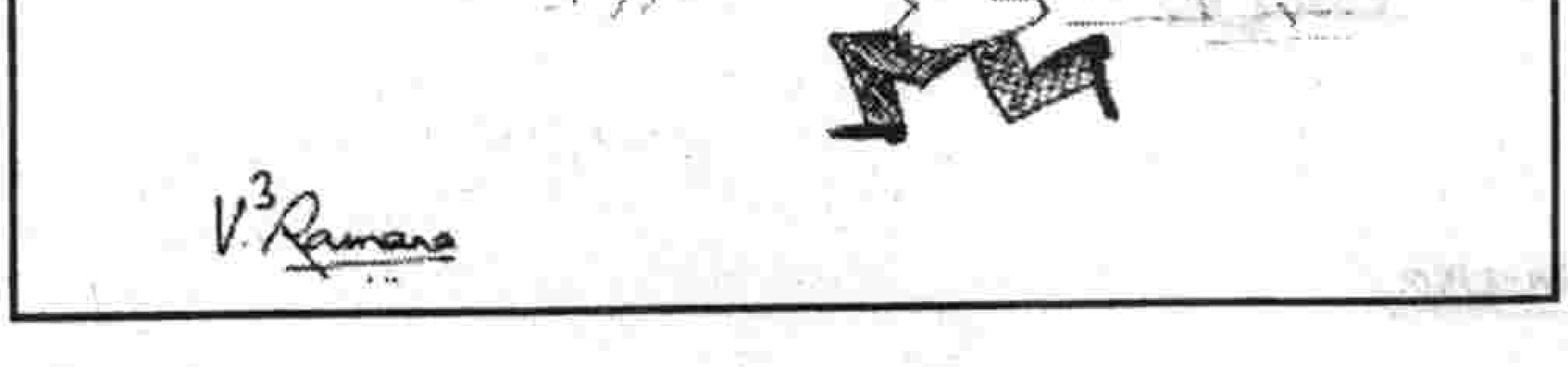

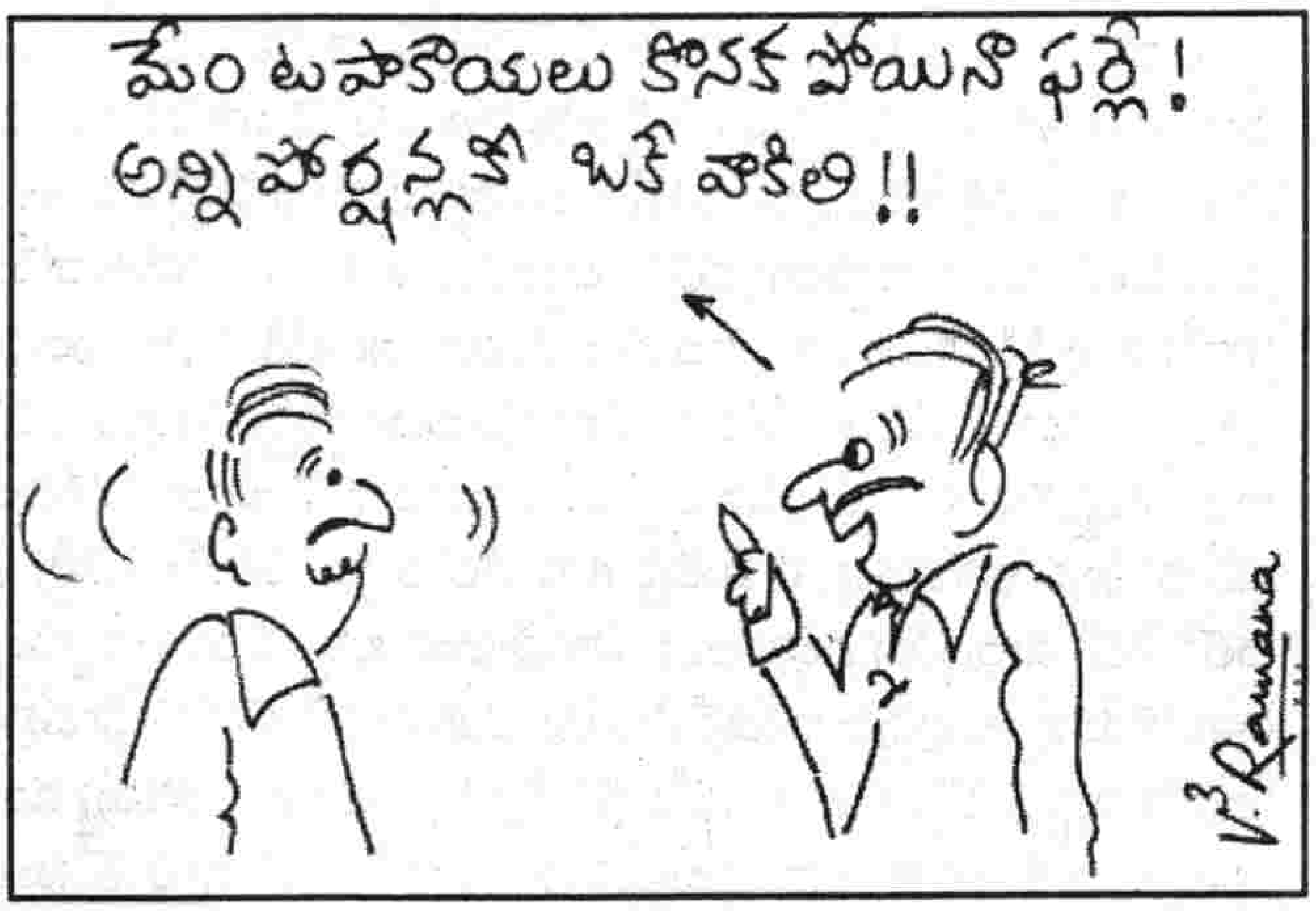

అమ్మేసేవాళ్లం. ఇంట్లోకి కాసిని పాలు వుంచుకుని కాసిని పాలు అమ్మేవాళ్లం. అప్పటి నుంచే ఇంట్లో దరిద్రం చాలా వరకూ తగ్గింది.

'పొద్దు పోతంది పెద్దమ్మా! నేను ఈ గొడ్లను లోపల కట్టేసి ఆ బయటున్న రొచ్చు, పేడ తీయాలి. కోడలు ఎదురు చూత్తందేమో ఇంటికెల్లు' అంటూ మా అమ్మ గేదల దగ్గరికి నడిచింది. 'తినకుండా పడుకోమాకే' అంటూ సూరమ్మ వాళ్ల ఇంటివైపు కదిలింది.

నేను లేచేసరికి బాగా తెల్లవారి పోయింది. అప్పటికి మా అమ్మ యధావిధిగా గేదల పాలు తీసి పాలాయనకు పోసేయటం, ఇల్లూ వాకిలీ, గొడ్ల చావడి అన్నీ ఊడ్చి కళ్లాపి చల్లి ముగ్గులేయటంలాంటి పనులన్నీ చేసేసింది. నేను లేచి ఎదురింటి మాణిక్యం దొడ్లో వున్న వేపచెట్టు దగ్గరకెళ్లి వేప్పుల్ల విరుచుకొచ్చుకున్నాను. అప్పటికి మా అమ్మ పొయ్యి రాజేసింది. అరగంటలో అన్నం కూరా వండేసింది. పాలు కాగబెట్టి తోడు పెట్టింది. ఆ పనులయ్యాక ఇంట్లో అందరూ విడిచిన బట్టలను బక్కెట్టు నిండా పెట్టుకుని దగ్గరలో వున్న పంట కాల్వలో ఉతుక్కుని వచ్చి వాటిని తీగ మీద ఆరేసింది. అప్పటికే బాగా ఎండెక్కింది. 'ఏమే ఇంకా అన్నం కట్టుకోలా' అంటూ సూరమ్మ వచ్చింది. 'ఇయ్యాల కూలి మానేద్దామనుకుంటన్నా పెద్దమ్మా! గొడ్లను జూత్తే పేణం ఉసూరుమనిపిత్తంది. ఇయ్యాల గూడా ఇప్పదీయకపోతే ఆటి ఉసురు తగులుద్ది నాకు. పేడ, రొచ్చూ ఆటి ఒంటి నిండా అంటుకుపోయి ఎట్టా అట్టలు కట్టాయో చూడు' అంటూ గేదల వైపు చూపించింది మా అమ్మ. 'ఆడు రాత్రి తాగి ఇంకాలెగవలేదా పోతే పాయిందిలే ఒక రోజు కూలి. అయి పాలెగ్గొట్టి నయ్యింటే సచ్చేసావు. సరే నేను బోతాలే అవతల అందరూ ఎలతన్నారు' అనేసి వెళ్లిపోయింది సూరమ్మ.

నేం బడికెళ్లిపోయాం. మా అమ్మ గేదల్ని విప్పదీసింది. మధ్యాహ్నం పెద్ద వానొచ్చింది. మాకు బాగా వానొస్తే చాలా సంతోషం. ఎందుకంటే బడి వదలి పెట్టేస్తారు. ఆ రోజు కూడా బడికి మధ్యాహ్నంనుంచి సెలవిచ్చారు. మా అమ్మ కూలికి పోలేదు కాబట్టి ఎందుకైనా మంచిదని బడి వదలగానే తిన్నగా ఇంటికి వెళ్లిపోయాం నేనూ చిన్నోడూ. మధ్యాహ్నం దాటిపోతున్నా ఆమె గేదల్ని తోలుకుని ఇంటికి రావటం లేదు. ఆమె వచ్చేస్తే కాసేపు ఇంటి దగ్గర కనిపించి ఆటలకు పోవాలన్నది మా ఆలోచన. ఆమె ఎంతకీ రాదు. వర్షం కూడా వచ్చింది కదా! బాగా తడిసి పోయుంటుంది. గొడుగు లేదు. ఏ చెట్టుకిందో ఆ కాసేపు నిలబడి వుంటుంది. వేసవి కాలంలో కూడా ఎర్రటి అగ్గిలో చెప్పులు కూడా

లేకుండా గేదలను మేపుతా వుంటుంది. ఎండకీ, వానకి కొంగును నెత్తి మీదకు లాక్కుని తన పని తాను చేసుకుపోతుంది. మొత్తానికి మూడు గంటల బండి వెళ్లిపోయిన తర్వాతగేదలు ఉత్సాహంగా వాకిట్లోకొచ్చాయి. బుడమేట్లో దింపి శుభ్రంగా కడిగినట్టుంది. ఆ వెనకాల వస్తుందామె. పూర్తిగా తడిసిపోయింది. కాలుకుంటుతూ ఇంటికి వచ్చి మంచం లాక్కుని కూలబడింది. 'ఏమైందమ్మా' అంటూ ఇద్దరం దగ్గరకు వెళ్లి కాలు పట్టుకుని చూస్తే అరికాల్లో పెద్ద గాయం కనిపించింది. 'గేదలు డొంక మీద ఆగకుండా రామిరెడ్డి గారి చేలోకి దూకినియ్. నిన్నే ఆ చేలో ఏదో మందులు చల్లారంట. పొరపాటున ఒక్క పరక తిన్నా మళ్లీ ఈటికేమన్నా అవుద్దని బయమేసి నేను కంగారులో బోదిలోకి దూకి వాటిని పక్కకి తోలాను. ఆ బోదిలో నీళ్లకింద అంతా కరతమ్మ కంప వున్నట్టుంది. కాలినిండా ముళ్లే. సీసా పెంకో ఏదో గానీ కోసుకు పోయింది' అని చెప్పింది. కిరసనాయిలు డబ్బా తెచ్చి పెట్టమంటే చిన్నోడు తీసుకొచ్చాడు. అందులో నుంచి కొంచెం కిరోసిన్‌ను తీసుకుని గాయం మీద పోసింది. దాని మీద కొంచెం పసుపు వేసి గుడ్డపీలికతో కట్టుకుంది. అప్పటికే ఆ కాళ్లూ, చేతులూ పాచిపోయి వున్నాయి. ఆ పైన ఈ గాయం.

ఆ సాయంత్రానికి చలిగా వుందని ముణగదీసుకుపోయింది. కాసే పాగాక నేను వొళ్లు చూస్తే కాలిపోతంది. కోమటింటికి వెళ్లి 'జెరం బిళ్ల' తెచ్చాను. 'ఇయన్నీ ఎందుకురా! తెల్లారితే అదే తగ్గిపోద్ది' అంటూ బల వంతంగానే ఆ బిళ్ల మింగింది. ఈ జ్వరం పేరు మీదన్నా ఇక రెండు రోజులు ఇంటి పట్టునే ఉంటుందిలే అనుకున్నాను. ఉండాలని కోరు కున్నాను. కానీ నేననుకున్న విధంగా జరగలేదు. ఆ తెల్లారి మామూలుగానే లేచిపోయి నిదానంగా అన్ని పనులూ చేసేయడం మొదలుపెట్టింది. అన్నం క్యారేజీ కూడా కట్టేసుకుంది. 'ఒంటో బాగోలేదు కదా! ఇయ్యాల కూడా మానెయ్యరాదు!' అని సూరమ్మ చెప్పినా వినిపించుకోలేదు. 'ఈ మాత్రం దానికే మానేత్తే ఎట్టా జరుగుద్ది పెద్దమ్మా! ఆ మనిషి చూస్తే అట్ట! ఇక నేను గూడా కూలి వున్న నాల్రోజులూ చేయకుండా ఎగ్గొడితే సంసారం నడిపినట్టే! సద...పద' అంటూ బయలుదేరింది. 'నువ్విట్టా చేయబట్టే ఆడి ఆటలు అట్టా సాగుతున్నాయ్యే! నీ పేణమంతా చేలోనూ, గొడ్డా గోదలోనూ వుంటదిగా! నువ్వు వినవని నాకు తెలుసులేవే.

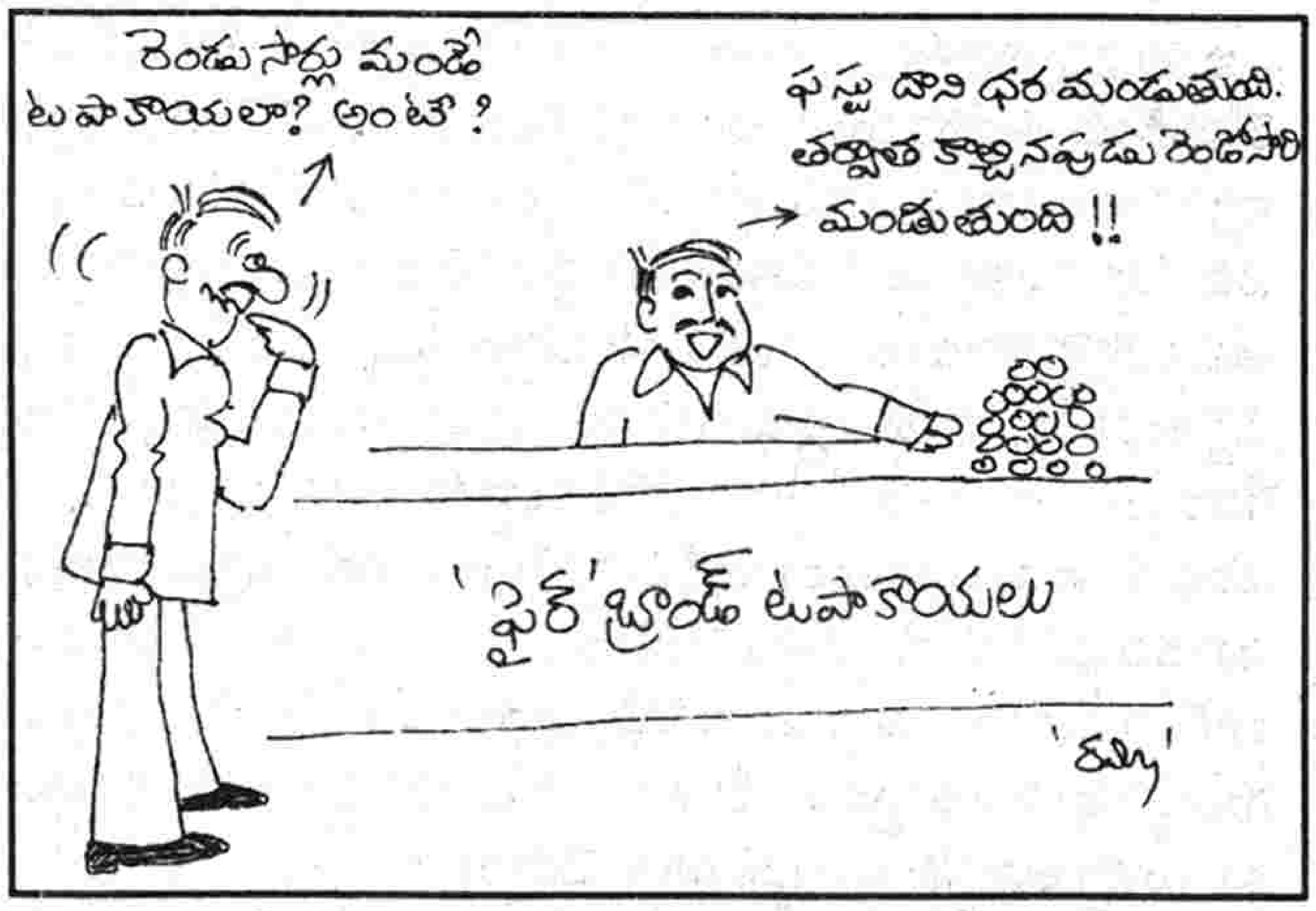

చూడంద్రా మీ అమ్మ...' అంటూ మా కేసి చూసింది సూరమ్మ. 'నువ్వు కదులు పెద్దమ్మా' అంటూ కాలీడ్చుకుంటూ బయలుదేరింది. వొంట్లో బాగున్నా బాగోకపోయినా ఏదో ఒక సాకు చెప్పయినా కాసేపు విశ్రాంతి తీసుకోవటం మా అమ్మకు వల్లగాని పని.

'రెండు మానికలు బియ్యం ఉంటే ఇత్తా! పొలం పనుల్లో పడి మీ బాబాయి వడ్లు మర ఆడించలేదు. రేపో ఎల్లుండో ఆడిత్తాడంట' అంటూ మా ఇంటికి పదిళ్ల ఆవతల వుండే మాణిక్యం వచ్చింది ఇంటికి. నన్ను చూసి 'ఈడెప్పుడొచ్చాడూ' అంటూ అడిగింది మా అమ్మను. పండక్కొచ్చాడని ఈ రోజు వెళుతున్నాడని మా అమ్మ సమాధానం చెప్పింది. ఆమెకి బియ్యం అప్పు ఇచ్చాక కాసేపు కూర్చుని అదీ ఇదీ మాట్లాడుకున్నారు. 'ఏమోలే కాంతమ్మా! పిల్లలు పెద్దోళ్లవుతున్నారుగా! ఇక నీ బాదలు తీరతయిలే' అంది నవ్వుతూ. దానికి మా అమ్మ నవ్వలేదు. 'అయ్య చూశాడు ఇక కొడుకులు జూత్తారు. ఇరవై ఎకరాలు సంపాదిచ్చిన ఎంకటరెడ్డినే ఎవరూ సరింగా జూడలా. ఈళ్లు నన్ను సూడకపోయినా ఆళ్ల వరకూ సుకంగా బతికితే అంతే చాలు. నాకు ఒంట్లో ఓపికున్నంత కాలం రెండు గేదలను పెట్టుకుని బతుకుతా!' అంటూ మనుషుల మీద కన్నా పశువుల మీదే నమ్మకాన్ని ప్రకటించింది. ముసలిగేద లేని చావడిని, కుడి చెయ్యి పడిపోయినట్టయిన మా అమ్మను చూసి...ఒక మనిషిపోతే అనిపించేటంత దిగులు మనసు నిండా కమ్ముకుంటుండగా రైలెక్కాను.